

APROXIMACIÓ A LA DESCRIPCIÓ I ESTUDI DELS BARRIS DE BURJASSOT

EL BARRI DEL CARRER BAILÉN (1ª Y 2ª PARTE)

Per Santiago López Garcia
(autor d'estudis etnogràfics comarcals).

EL BARRI DEL CARRER BAILÉN (1ª PART)

Per Santiago López Garcia
(autor d'estudis etnogràfics comarcals).

Continuant el recorregut per les diverses zones de Burjassot hem arribat al denominat **Barri del carrer Bailén**: un barri específic i del que donaré diverses característiques gràcies a varies persones que amablement m'han aportat els seus records, tals com el Sr. **Vicente Vázquez Bayarri**, el Sr. **Manuel Arroyo Zarzo**, o el Sr. **José M^a. Bello Soto**. Evidentment en estes breus pàgines no es pot condensar tantes i tantes coses que es podrien comptar sobre este barri del carrer Bailén.

Lo mateix podem dir dels dos anteriors articles que dedicarem al barri de la Pedrera. Esta condició és una cosa que em sap greu pero compreguen vostés que l'espai d'estes pàgines és limitat. No obstant, considerant que estos amables col·laboradors han volgut ampliar varies notícies més respecte als anteriors articles dedicats al barri de la Pedrera, m'estendré ací en dir alguna coseta més de dit barri.

Per eixemple. Tal com recorda el veterà Sr. Manuel Arroyo Zarzo per la dècada dels anys 1920 les persones que vivien en el barri de les Coves de la Pedrera eren majoritàriament obrers i ames de casa. Una part important dels fills i filles d'aquelles famílies, al casar-se anaren passant a viure a les casetes que es construïen poc a poc en els carrers oberts a la banda esquerra de la Carretera de Lliria. Manuel Arroyo coneix perfectament les característiques tant d'aquell espai físic com dels seus habitants, puix es crià en el trinquet, que estava enfront mateixa del barri de la Pedrera. El fet és que en el trinquet sa mare tenia, en l'ampli vestíbul d'entrada, una botiga de grans i segons, així com articles de llarga conservació, i allí acudia una clientela on el 50 % procedia de les Coves de la Pedrera, principalment les dones. O per eixemple, també el Sr. José Mª Bello Soto em compta que la fàbrica de teixits de seda que n'hi havia al final del carrer Independència era coneguda popularment com la fàbrica "La Perrera". Fàbrica on treballava una important quantitat de dones. Cal dir que el Sr. Bello ha segut un apreciat instal·lador i mecànic de telers en diverses fàbriques tèxtils.

Afegit açò..., anem ara a encetar la descripció del barri del carrer Bailén. Podem dir que és també un dels més coneguts i populars de Burjassot. Ara be, a l'hora de delimitar la zona d'este barri, i triar el nom més adequat cal pensar-ho. En este cas també han de considerar-se tant els records i experiències dels veïns com la documentació històrica i oficial. En base a això ara definiré l'àrea que pense més distintiva, i a continuació donaré raó.

I ara m'explique: tots vostés opinaran que el denominat Barri del carrer Bailén és també un dels barris més identificats de Burjassot. Quan algú diu:

“està al barri del carrer Bailén” tots sabem on està. Però, una altra cosa és determinar el seu perímetre raonable.

Segons el meu criteri, el barri del carrer Bailén està delimitat actualment pels següents límits: pel Sud (*Sur*) ab l’Avinguda Vicente Andrés Estellés; per l’Est (*Este*) ab l’eix del carrer Independència; per l’Oest (*Oeste*) ab el carrer Hernan Cortés, i pel Nord (*Norte*) ab la carretera de Lliria.

Evidentment el seu àmbit està integrat en l’extensa *partida de la Coma*. Però la *partida de la Coma* com he dit en anteriors ocasions és tan extensa que també és comuna a diversos barris. Per això cal especificar que correspon a la sub-partida denominada “*partida de la Coma de Sant Roc*” com molts de vostés coneixeran per així figurar en les escriptures de les propietats immobles.

El cas és que, fins al segle XIX, tot este terreny eren erials ab alguna parcel·la agrícola de secà. De fet en estes terres que en part eren propietat del senyor Marqués d’Almunia poc més a banda de garroferes i oliveres n’hi havia per ací. Però, a principis del segle XX se planificà l’eixample urbà per esta zona traçant carrers rectilinis.

I vostés es preguntaran... ¿quan començà a aparèixer el barri en estes terres rústiques?.

Al respecte els puc dir que entre finals del segle XIX i principis del XX començaren a construir-se algunes casetes ab corralet principalment en funció de l’assentament de població jornalera, així com alguns modestos chaletets. Un procés que anà poc a poc.

No obstant, pels anys 1920 ya n’hi havien alineades unes poques cases en dos carrers que ya prengueren nom: Doctor Domingo Orozco i carrer Bailén. Més tard, durant els primers anys 1930 (com explicaré en el següent bolletí) es varen retolar nous carrers, i posteriorment es construïren edificis de vivendes de protecció oficial que li han donat la fisonomia actual al barri. Finalment es consolidà un barri que actualment està format per un conjunt urbà, abarcat pels carrers Doctor Moliner, Vicent Andrés Estellés, c/ Hernán Cortés y c/ Carretera de Lliria, i on dins d’eixe àmbit es troben huit carrers que tenen els següents noms: c/ Domingo Orozco, c/ Mestre Arturo Padilla, c/ Ramón y Cajal, el curt carrer Ceramista Julio Llopis, i els transversals c/ Sorolla, c/ Benavente, c/ Bailén, c/ Teodoro Llorente, i el tram atzucac del carrer Felix Pizcueta.

De tots ells, el carrer més emblemàtic és precisament el denominat Bailén, que com tots sabem el seu nom fa referència al record de la famosa batalla que guanyaren les tropes espanyoles a les tropes invasores napoleòniques front a dita població de Jaén.

Com he dit, este barri sols tingué la seua consolidació a ran dels anys 1930 puix abans no hi havia cap estructura urbana. Una volta que escomençaren a obrar-se vivendes com a zona d’eixample de la zona urbana de Burjassot anaren construïnt-se uns edificis especials que han caracterizat al barri: tals com les escoles ubicades en el cantó ab el carrer Doctor Moliner (ací adjunte la fotografia dels chiquets del curs 1935-36, facilitada pels antics

alumnes **Andrés Rubio Vicente “Luisito” i Luis Aguilar Roig**), així com l'edifici seu de la Societat *de Obreros Albañiles El Progreso*.

Posteriorment, en l'any 1952 ab motiu de l'aniversari de la coronació de la Mare de Déu de la Cabeça en Burjassot s'edificà front al carrer Teodoro Llorente el temple dedicat al Sagrat Cor de Jesús, per a donar atenció a l'augment de població que anava creant-se.

Este barri ha desenvolupat una evident personalitat; demostració d'esta personalitat és també la creació de la falla denominada Domingo Orozco-Bailén i adjacents. Tal com ara la coneguem esta falla data de la dècada dels anys 1960. Segons relata el recopilador Miguel Lázaro López *“era l'època en la que arribar la primavera, el veïnat del carrer Domingo Orozco eixia al carrer a pendre la fresca, a sopar i a raonar. Tots es coneixien i un dia es parlà de plantar una falla.”*

Cal dir que en la relació dels actuals carrers n'hi ha dos als que li foren canviats posteriorment els noms: el carrer Mestre Arturo Padilla que abans era Àngel Comes i el carrer Ceramista Julio Llopis que abans tenia el nom de carrer La Coma, precisament perquè tota esta zona perteneix a la dita partida de La Coma.

El nom dels carrers ens pot aportar el criteri de cada època; per eixemple el carrer Bailén és trià pel seu caràcter patriòtic, puix este nom evoca la famosa batalla guanyada als eixercits de l'invasor Napoleó pel general espanyol *Castaños*. Vegem que en la resta del conjunt de carrers n'hi ha uns noms que estan dedicats principalment a artistes valencians com el pintor Joaquín Sorolla; l'escriptor Teodoro Llorente; el poeta burjassoter Vicent Andrés Estellés; i el ceramista Julio Llopis, així com el recordat mege doctor Domingo Orozco, el mestre Arturo Padilla, el dramaturg Jacinto Benavente i el conqueridor Hernán Cortés. De tots ells farem referència en el pròxim bolletí. Cal destacar, que des del carrer Teodoro Llorente cap a vall continuaren sent terrenys rústics fins fa pocs anys. Els que passem del mig segle d'edat els hem arribat a vore quan encara eren descampats sense ús econòmic on s'aprofitava per la joventut del poble per a jugar a futbol.

Posteriorment, esta superfície fou expropiada pel Ministeri de la Vivenda en temps de l'anterior Régim per a construir un polígon de vivendes socials i acabà sent destinada, gràcies a la insistència de l'ajuntament d'aquella època per a ubicar un polideportiu municipal modern ab diverses instal·lacions deportives com piscines públiques.

Pero n'hi ha molts atres detalls a tindre en consideració. Si pensem comprovarem que el carrer Bailén ha resultat ser l'eix d'este barri que connecta en el barri de la Pedrera precisament a través d'este carrer. I ara, la seua perllongació arribà fins als terrenys del barri del Rajolar.

Actualment este barri té la proximitat del recorregut del modern tramvia elèctric que circula per l'avinguda de Vicent Andrés Estellés.

Continuant en el seguiment històric d'esta zona que en principi eren solars, cal destacar l'existència del famós teatre El Progrés, que després de la

guerra civil passaria a denominar-se popularment com teatre Giner. I ara, després de la transició política i gràcies al Sr. Manuel Arroyo Zarzo (antic soci de l'Obrera) el municipi adquirí definitivament la seua propietat i el rehabilità tornant-li el seu autèntic nom "teatre El Progrés". Són moltes les notícies que podríem aportar gràcies tant a la documentació oficial com als records de persones com el Sr. **Vicente Vázquez Bayarri** que ens ho relaten. Com molts de Vostés recordaran el Sr. V. Vázquez ha sigut un excelent tipògraf i tingué una impremta en el carrer Sorolla.

Continuarà en la següent segona part. Gràcies per la seua atenció. Primavera 2011.

Santiago López Garcia. (Autor del llibre *Historia de Burjassot, nueva aproximación*).

EL BARRI DEL CARRER BAILÉN (2ª PART)

Per Santiago López Garcia.

Abans de tot també ací volem expressar la tristor que ens ha produït la pèrdua del nostre president Pepe Fontelles. I pensem que prosseguint este treball al que ell va donar el vist bo és també una forma de mantindre la seua presència.

I ab el permís de vostés continuem la descripció del barri Bailén. D'este barri podríem escriure tantes vicissituds que ens han relatat persones com Vicente Vázquez Bayarri que junt ab les investigacions d'archius podríem estendre'ns en un treball més detallat.

No obstant, sent concisos continuaré descrivint el procés evolutiu d'este barri. Ya diguérem que fins al segle XIX tota esta zona eren terres rústiques de secà i per tant no havien aparegut cap dels barris que actualment ocupen la partida geogràfica de la Coma; únicament existia, encara que lluny, la fàbrica de seda, popularment coneguda com "la Perrera". A principis del XX s'anà molt poc a poc construint-ne alguna caseta. Pero a mitjans del XX, una volta creada la Corporació Administrativa Gran València, esta planejà per a Burjassot un gran creixement artificial a conveniència de la capital. Un compacte tramut urbanístic que en esta zona se plasmà continuant el traçat de carrers paral·lels cap a vall fins a connectar ab Benimàmet; així per eixemple, quan en 1960 es retolà el carrer Santiago Ramón y Cajal es definí així: "*comienza en el transversal de la calle General Aranda hasta Benimamet.*" També en el mateix acord municipal de data 31 de maig de 1960 li se donà nom al perpendicular carrer Jacinto Benavente. No obstant, posteriorment, esdevingué un canvi urbanístic originat per la decisió del Ministeri de la Vivenda de projectar al costat un gran polígon de vivendes socials, que vingué a canviar en gran part l'ús d'aquell anterior planejament; més encara quan l'ajuntament de Burjassot aprofità per a exigir al Ministeri que part d'aquells solars expropiats es destinaren a equipaments socials.

A resultes d'aixó els carrers que baixaven en direcció al barranc sols s'allargaren fins a la continuació del carrer Teodoro Llorente.

Així, l'estructura urbanística d'este barri quedà conformada per un conjunt de carrers: uns que tenint el seu principi o boca-carrer des de la carretera de Lliria baixen per la costera fins arribar a l'Avinguda denominada Vicent Andrés Estellés, incloent el paral·lel carrer continuació del denominat c/ Teodoro Llorente, on s'ubicà el temple parroquial del Sagrat Cor de Jesús i temps després la gran parcel·la dedicada a Polideportiu Municipal. El cas és

que a resultes del projecte del Polígon Accessos a Ademús s'aprofità la gran extensió de terreny rústics que encara es mantenia sense edificar junt a l'iglesia (edificada en 1952) per a ubicar un gran polideportiu municipal que està donant servici a tot el poble.

Entre els equipaments socioculturals d'este barri destaca l'ara municipal Teatre Progrés, i l'antiga escola pública del carrer Bailén que va ser rehabilitada per l'ajuntament per a ubicar el servici dotacional del Llar del Jubilat. Així també estan els locals socials de varies entitats culturals i recreatives privades com el de l'associació El Piló, o el dels *Amigos de Aras (de los Olmos)*, a més del casal faller de la falla Domingo Orozco-Bailén. El barri està ben dotat de comerços i tallers, augmentant en la zona ubicada a la frontera de la carretera de Lliria; entre els inicials establiments comercials del barri cal destacar l'originari *Bar Trapero*, l'impremta del Sr. Vázquez, etc.

El procés de consolidació urbanística s'ha plasmat estos últims anys i així darrerament el carrer Jacinto Benavente, que no tenia eixida puix es tractava d'un açucac, s'ha pogut obrir recentment al c/ Hernán Cortés en aplicació del planejament urbanístic.

Una atra novetat ha sigut el traçat del recorregut del tramvia que passa per l'Avinguda Vicent Andrés Estellés, on té una parada, que la direcció dels Ferrocarrils de la Generalitat Valenciana ha denominat ab el nom del famós poeta burjassoter.

Com sempre dic, esta barriada a l'igual que les atres de Burjassot no constituïx un àmbit oficialment reconegut ni específicament delimitat, pero tal com ací he exposat podem dir que més o manco té unes característiques pròpies que l'identifiquen.

De fet, encara que esta zona correspon també a la partida geogràfica de la Coma, vegem que s'articula concretament ab l'eix del carrer Bailén que s'inicia des del carrer Independència fins arribar al carrer Hernán Cortés, limitant segons el meu esquema ab els barris de la Pedrera per la dreta; el del Rajolar per l'esquerra i per baix; i ab el de la Coma de Sant Roc separat per dalt per la carretera de Lliria.

Una particularitat del conjunt d'estos carrers és que a excepció del c/ Bailén, tots els atres estan dedicats a noms de persones: entre ells citem el carrer Domingo Orozco, Arturo Padilla, Féliz Pizcueta (que té un tram açucac), Julio Llopis, etc. El Doctor Domingo Orozco y Martínez va nàixer en el segle XIX, i en 1892 se li nomenà metge municipal del poble de Burjassot "*por reunir todos los requisitos exigidos por el anuncio oficial del concurso para la elección y nombramiento del Facultativo que ha de desempeñar la plaza...*". L'atre carrer, que està dedicat al Mestre Arturo Padilla (mestre de l'escola laica) és perquè la nova Corporació Municipal democràtica vingué a substituir l'anterior retolació dedicada al Sr. Eduardo Comes. El polític Féliz Pizcueta i Gallel va nàixer en 1837, i així va pertànyer a la generació de Llorente, Querol, Llombart ab els quals creà l'entitat Lo Rat Penat. Per la seua faceta política va involucrar-se en la Junta Revolucionaria de la Província de València en

septembre de 1868. La seua ideologia el va mantindre com republicà i federaliste, pero també tingué una intensa activitat com valencianiste.

Al respecte del carrer Julio Llopis [Garrido] està dedicat al ceramista de gran prestigi, natural de Benimàmet pero molt arrelat a Burjassot, carrer que també se decidí per la Corporació Municipal que substituïra a l'anterior nom que era "la Coma" i que feia referència a la partida rural a la que pertany tota esta zona.

Una atra característica, és que esta zona mantingué més o manco el mateix panorama de casetes baixes fins a la dècada de 1950, puix a ran d'eixos anys es projectà la construcció de varis edificis de vivendes per l'empresa Cementos Turia (propietaria de la fàbrica de portland ubicada en l'Empalme). L'origen d'aquells grups de vivendes fou degut a la política de l'empresa de construir vivendes per als empleats que venien a viure a Burjassot.

Esperem que esta breu segona part siga rebuda ab la benevolència de tots vostés. I els anuncie que si Déu vol, i seguint el mètode, la pròxima entrega estarà dedicada al que he denominat com **barri del Rajolar**: un dels barris de més recent creació.

Gràcies per la seua atenció.

Santiago López Garcia.